

HARF DEVRİMİ VE SAĞLADIĞI KOLAYLIKLAR

Doç. Dr. Ramazan BOYACIOĞLU*

Türkler, tarih içerisinde değişik yazı çeşitleri kullanmışlardır. Göktürkler (552-745), Orhun yazıtlarında olduğu gibi "Göktürk"¹ yazısını kullanmışlardır. Bunlardan sonra gelen Uygur Türkleri (745-970) ise bu yazıyı bırakmışlar ve İran asıllı *Soğdak* yazısından yararlanarak Uygur yazısını geliştirmişlerdir. Ayrıca bu yazı ile birlikte Soğdak, Brahmi, Mani, Nasturi, Tibet, Çin ve Moğol Yazılarını da kullanmışlardır. Uygurlardan sonra gelen Karahanlılar (932-1212) ise, 960 yılında İslâm'ı kabul ettikten sonra, Uygur yazısını bırakıp Arap yazısını almışlardır. Latin alfabesi kullanan Kumanlar dışında İslâm'a giren öteki Türkler, genelde Arap harflerini kabul etmişlerdir. Bunlar arasında orta Asya devletlerinin yanında Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devletlerini, Anadolu'da kurulan beylikleri; Mısır-Suriye, Altınordu devletlerini ve son olarak da Osmanlı devletini sayabiliriz.² Söz edilen bu devletler, Arap harflerini kullanmalarının yanında, zaman zaman yazışmalarında Arap dilini de kullanmışlardır.

Esas konuya girmeden önce alfabenin tarihçesi ile ilgili, biraz bilgi verilecek olursa, ilk alfabenin Hiyeroglif denilen alfabe olduğu ve bu alfabenin de Arâmilere tarafından bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu alfabaya göre eşya ve

---

* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Öğretim Üyesi.

¹ Göktürk Alfabesi ile ilgili olarak bakınız: Talat Tekin, "Göktürk Alfabesi" Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu., Ankara, 1981, s.27-38.

² M. Şakir Ülkütaşır, *Atatürk ve Harf Devrimi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, tarihsiz, s.15-16.

kavramlar, Mısır yazısında olduğu gibi, resimlerle anlatılmıştır. Asûri ve Bâbil çivi yazıları, hatta Çin ve Japonya'da kullanılan yazılar da bu çeşit yazılardandır. Sâmi ırkıdan olan Arâmililer, sesli bir alfabe oluşturmayı düşündükleri zaman, kendilerine on altı kadar harften oluşan bir alfabe bulmuşlardır. Bu harflere karşılık olarak da on altı şekil oluşturmuşlardır. Örnek olarak, "A" harfi şekli için kabul ettikleri nesne öküz, yani "*âlâf*" olup bu hayvanın da en çok göze çarpan kısmı olan iki boynuzunu "A" harfi için kullanmışlardır. "Ev" anlamını taşıyan "*bât*" kelimesinden "B" harfini, yine "deve" anlamına gelen "*gamal*" kelimesinden de, devenin eğri olan boyun kısmından "C" harfini vs. bulmuşlardır. Fenikeliler ise bu harfleri gittikleri yerlere götürmüşlerdir. Eski Yunanlılarında kabul ettiği bu harfler, bugün bile Yunanca'da hala eski Arâmi adlarını taşırlar: *Alfa, Beta, Gama, Delta* vs.. Romalılar bu harfleri Yunanlılardan almışlar ve bütün Hıristiyan milletlere yaymışlardır. Dahası bu alfabe ile Tevrat yazıldığından Sami ırkları arasında bir kutsiyet kazanmış ve bu alfabenin korunmasında fanatik davranılmıştır. Batıda, bu harflerin kolay okunmasını sağlamak için hareke ve noktalar eklenmiştir. Önceleri bu harfleri kullananlar, sağdan sola yazarken daha sonra soldan sağa yazmaya başlamışlardır. Araplar da Sâmi ırktan olduklarından bu harfleri almışlar ve bu harflere "*Dat, Zı, Ğayn*" harflerini eklemişlerdir. Haccac b. Yusuf (ö: 714) ise, Yahudileri örnek alarak Arap harflerinin okunmasını kolaylaştırmak için nokta ve harekeler ilave etmiştir. Böylece Kur'an bu harflerle yazılmıştır. Bu harfleri alan İranlılar ise bu harflere "*P, Ç, j* ve İran *K*" sini eklemişlerdir.³

Arap alfabeti genelde ünsüz (sessiz) harflerden oluşmaktadır. Bu ünsüz harfler yukarıda belirtildiği gibi "a, i, u, (üstün, esre, ötüre)" işaretleriyle seslendirilmiştir. Bu harfler Arap dili için yeterli olmuştur, ama Türk dili için yetersiz kalmıştır. Zira Türk dili ve lehçelerinde dokuz ünlü (sesli) harf "a, e, é, o, ö, u, ü, ı, i" bulunmaktadır.⁴

³ Necip Asım, "Elifba Meselesi", *Türk Yurdu*, İstanbul 1341, sayı 12, cild 2, s. 539-544; *Darülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul 1332, Sayı 2, s.131-136.

⁴ Ülkütaşır, a.g.e., s.15-16.

Arap alfabesi kullanmaya başlayan Osmanlılar, bunun yanında, konuşukları dilin içerisinde çok miktarda Arapça ve Farsça kelimeler de katmışlar; dahası bunların terkiplerini, terimlerini ve deyimlerini de almışlardır. Genelde Türk halkının bilmediği bu kelimeleri, terkipleri, terim ve deyimleri öğrenmek de kolay olmamıştır. Kısacası halkın okuma yazma öğrenmekteki sınıktısı, hem Arap harfleri ile Türkçe'yi okuyup yazmanın yetersizliğinden ve zorluğundan, hem de dilimize çok miktarda giren Arapça ve Farsça kelimeler, terkipler, deyimler ve terimler yüzünden olmuştur.

İşte bu çalışmada, 1 Kasım 1928'de TBMM'nde kabul edilen ve 3 Kasım 1928 tarihinde Yürürlüğe giren Yeni Türk Harfleri'ne kadar, bu konu ile ilgili Osmanlı devleti döneminde yapılan çalışmalar ve görüşler ile Türkiye Cumhuriyeti döneminde yapılan çalışma ve görüşlere yer verilecek; sonra da konu ile ilgili görüşler belirtilip yorumlar yapılacaktır.

Tanzimat'tan Sonra Arap Harfleriyle İlgili Yapılan Çalışmalar ve Görüşler

Osmanlı'nın kuruluş ve gelişme dönemlerinde herkesin okuma-yazma öğrenmesi gereği ve zorunluluğu duymamış olması normaldir. O dönemin şartlarında devletin ihtiyacı olan kişiler Enderun'da ya da Medresede yetiştiriliyordu. Zaten aynı dönemlerde Batıda da durumun bundan farklı olmadığı söylenebilir. Ama zamanla Batıda, okuma-yazma bilenlerin artması ve bunlarla orantılı olarak kalkınma ve gelişme sürecinin başlaması üzerine, durum Osmanlı devleti aleyhine değişme göstermişti. Bu süreç içerisinde, Avrupa'dan geri kaldıklarını ve gittikçe de gerilediğini ve çökmekte olduklarını anlayan Osmanlılar, duraklamanın sebepleri üzerinde düşünmeye başlamışlar ve bazı yenilikler (ıslahat) yapılması gerektiğini kabul etmişlerdir. Değişik alanları kapsayan bu yenilik hareketleri içerisinde, kullanılmakta olan Arap harfleri de tartışılmış; bu harflerle ilgili çalışmalar yapılmış ve bu konuda görüşler belirtilmiştir.

Osmanlı devletinde önemli bir dönüm noktasını oluşturan 1839 Tanzimat-ı Hayriye Fermanı'nda, eğitim alanında yapılacak yenilikler konusunda doğrudan doğruya bir hüküm yer almamıştır. Ama daha II. Mahmut döneminde (1808-1839) bu alana önem verilmiş, bu amaçla askeri ve sivil okul-

lar açılmıştır. Daha sonra yine bu amaca yönelik olarak 1845'te *Meclis-i Maarif* (daha sonra *Meclis-i Maarif-i Umumiye*) adı altında eğitime yönelik bir kurum oluşturulmuştur. Ayrıca 1851'de akademi özelliği olan "*Encümen-i Dâniş*" kurulmuştur. Bu kurum, Türk dilinin sadeleştirilmesi ve halkın anlayacağı şekilde eserler yazılması için çalışmalarda bulunacağını, tüzüğünde açıklamıştır.⁵

Tanzimat'ın ilanından sonra, Alfabe konusunda ilk çalışmayı Antepli Münif Mehmet Efendi (daha sonra Paşa) yapmıştır. 1862'de, "*Cemiyet-i İlimiye-i Osmaniye*"de⁶ yaptığı konuşmasında kullanılmakta olan Arap alfabesindeki yazım şeklinin düzeltilerek, okuyup yazmayı kolaylaştırmanın gerekliliği üzerinde durmuş ve Osmanlıca'yı başka ulusların yazılarıyla karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda Osmanlıca'nın yetersizliğini belirtmiştir. Ayrıca eğer yazıya hareke konmazsa, bir kelimenin değişik şekilde okunabileceğini örnekleriyle ortaya koymuştur. Yine Osmanlıca'da özel isimleri yazmanın da güçlüğünü söyledikten sonra Osmanlıca'daki Arapça ve Farsça kelimeleri doğru yazmanın daha da zor olduğunu açıklamıştır. Bu zorluklar yüzünden ülkede okur-yazar sayısının az olduğunu; Avrupalıların yazılarında bu gibi zorlukların bulunmadığından, orada 7-8 yaşındaki çocukların kolayca okuyup yazma öğrendiklerini ve zorlanmadıklarını anlatmıştır. Amaca ulaşmak içinse, ya sözcükleri olduğu gibi yazıp, altlarına, üstlerine hareke ve bir takım yeni işaretler koymanın lüzumunu, ya da sözcüğü oluşturan harfleri ayrı yazıp Avrupa dillerinde olduğu gibi, gerekli ünlü işaretleri yerinde belirtmek gerektiğini dile getirmiştir.⁷

Yine bu dönemlerde Arap harflerinin ıslahı ile ilgili diğer bir girişim de dışarıdan yapılmıştır. Ünlü Azerbaycanlı yazar-şair Ahund-zade Mirza Feth Ali, 1857 de yazdığı Farsça bir kitapçıkta Arap elifbasının ıslahı konusunda eski harflerin noktalarının kaldırılıp yerlerine başka bir bitişik işaret konul-

⁵ A.Cevat Eren, "Tanzimat", *Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi XI*, s.737-759.

⁶ Bu cemiyetle ilgili geniş bilgi için bakınız: Ekmeleddin İhsanoğlu, "Cem'iyyet-i İlimiye-i Osmaniye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi VII*, s.333.

⁷ Sadettin Buluç, "Osmanlılar Devrinde Alfabe Tartışmaları", *Harf Devriminin 50. Yılı Sempozyumu*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1981, s.47-48.

masını ve kelimelerin gereği gibi telaffuz olunması için bazı yeni hareketlerin bulunmasını, böylece yabancı ulusların yazılarında olduğu gibi, örneğin Latin alfabesi biçiminde yazılması gerektiğini belirtmişse de, daha sonra Arap alfabesinin ıslahının mümkün olmadığını anlamış ve bundan sonra Arap alfabesini büsbütün bırakıp Latin harfleri üzerinde durmuştur. Tiflis'ten kaleme alıp gönderdiği bir yazıda, Sadrazam Ali Paşa (öl. 1871) ya, Latin harflerinin alınıp kabul edilmesini tavsiye etmiştir.⁸

Ahmet Cevdet Efendi (daha sonra Paşa) ise, Türkçe'de bulunup da Arap harfleriyle gösterilemeyen sesler için bir yazı yolu bulmak gerektiğini belirtmesi üzerine, yukarıda söz edilmiş olan "*Encümen-i Daniş*", bu konu üzerinde durmuş ve 1863-1864 ders yılı kitaplarında Arap yazısı, harekeli (üstün, esre ve ötürelî) olarak kullanılmıştır.⁹

Basımda kullanılmak üzere önce 1869 yılında İbrahim Şinâsi, 1884 yılında da Ebuzziya Tevfik, Arap harflerini oldukça ıslah etmişler ve Ebuzziya, 519 olan harf ve işaret sayısını 110 sayısına indirmiştir.¹⁰

Ali Süavi (1838-1878) ise, Arap alfabesinin iyi olduğunu kabul etmekle birlikte kusurlarının olduğunu da kabul etmiş ve ıslah edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Feraizci-zade Mehmet Şâkir Efendi, Şemseddin Sami Bey gibi kişiler de Arap alfabesinin ıslahı konusunda görüşlerini açıklamışlardır.¹¹

1896 yılında Terakki Gazetesi yazarlarından Hayrettin bir makalesinde, "Kur'an Arap harfleriyle yazıldığı için, bu harflerin Türkler arasında kutsal bir değere sahip olduğunu ve bu harflerden vazgeçmek istemeyeceklerini" belirtmekle beraber, "bu harfler değiştirilmedikçe ilerlemenin de mümkün olamayacağı" açıklamıştır. Yine aynı gazetede yazı yazan Ebuzziya Tevfik ise Hayrettin'e özet olarak şu karşılığı vermiştir:

⁸ Ülkütaşır, a.g.e., s.18-20.

⁹ A.g.e., s.20.

¹⁰ A.g.e., s.20-21.

¹¹ A.g.e., s.21-22.

“Eğitim ve öğretimin ilerlemesi harfleri değiştirmekle değil, öğretim sistemini değiştirmekle mümkün olur. Bütün dünyayı aydınlatan bilgi ışığı bizim kullandığımız harflerden doğmuştur. Harfler değiştirilirse, bu ana kadar yazılan kitapları anlayan kalmaz. Bin yıllık eserleri yeniden yazmak gerekir ki, bu da imkansızdır. Kur’an için başka, diğer ilimler için başka harf kullanılır mı? Bu, bir dili beceremeyen adama iki dil öğretmeye benzer.”¹²

Osmanlı Devleti’nde yazının ıslahıyla ilgili bu tartışmalar yapılırken, Arnavut milliyetçileri, 20-26 Ağustos 1909 tarihinde toplanan “Elbasan kongresi”nde Arnavutça’nın eğitim dili olmasına ve Latin harflerinin kabul edilmesine karar vermişlerdir.¹³ 1910 yılında ise Mehmet adında Tiranlı bir Arnavut, “yalnızca Arnavutlukta Latin harflerinin kullanılması için” Sadrazamlığa (başvekilliğe) başvuruda bulunmuştur. Sadrazamlık bu yazıyı Şeyhülislâma göndermiş ve Şeyhülislâmlık da bunun asla mümkün olmadığını, Kur’an’ın Latin harflerle yazılamayacağını, dolayısıyla Latin yazısının hiçbir İslâm ülkesinde kullanılamayacağını belirten bir fetva vermiştir.¹⁴

Namık Kemâl ise, “...Bizim çocuklar beş-altı yaşında mahalle mektebine verilip, iki-üç senede bir hatim indirdikleri ve birkaç sene dahi tecvit ile bu hatimler tekrar olunduğu ve beş-altı yıl sülüs ve nesih karaladıkları halde, ellerine bir gazete verilse okuyamazlar. İki satır bir tezkere (not) kaleme almak nerede... Yazılmış tezkereyi bile çıkaramazlar. Çocuklar bir tarafa, onları okutan hoca efendilerin içinde gazete ve tezkere okur ve birkaç satır mektup ve tezkere yazabilir yüzde beş nefere (kişi) çıkmaz...”¹⁵ dediği halde, Lâtin harfleri konusunda, Şeyhülislâm gibi, yazının değiştirilmesine karşı çıkmıştır ve yazıyı değiştirmenin dini değiştirmek olduğunu belirtmiştir. Yine, 1912’de Halide Edip ise, bu konuyu siyasî ve kültürel yönden ele alarak İslâm yazısının atılması ile Türklerin zengin Doğu kültüründen ayrılacağını ve Türk-İslâm birliğinin bozulacağını savunmuşsa da, daha sonra bu görüşünden vazgeçmiştir.¹⁶

¹² Burhan Paçacıoğlu, *Sivas Basımında Harf İnkılabı*, Sivas 1990, s.15-16.

¹³ İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Kronolojisi IV*, İstanbul 1971, s.382.

¹⁴ Mustafa Canpolat, *Arap Yazılı Türk Alfabetinin Gelişmesi*, H. D. 50. Y. S. s.52.

¹⁵ Adem Akın, *Münif Paşa ve Türk Kültür Tarihindeki Yeri*, Ankara 1999, s.125.

¹⁶ Buluç, A.g.m., s.47.

Yine harf ıslahı ile ilgili olarak 1911'de İstanbul'da "*Harf İslahçıları*" tarafından bir "*İslah-ı Huruf Komisyonu*" oluşturulmuştur. Bunlar 3 Şubatta Osmanlı Dârülfünûnunun büyük salonunda bir kongre toplamışlardır. Bu kongrenin başkanlığına da Müşir Gazi Ahmet Muhtar Paşa seçilmiştir. Bu kongrede "*Türk Derneği*" üyelerinden İspartalı Hakkı Bey bir konuşma yapmıştır. Hakkı Bey, konuşmasının bir bölümünde: "...*Efendiler! Kimse inkar edemez ki yazımızı doğru okumak kolay değil. Kolay değil diyorum. Hayır bu söz doğru değil. Mümkün değil demeli. Çocuklara bakınızda görünüz. Bizim yazıya göre okumak denen şey okumak değil, kıvranmaktır. Çocuk her gün gittiği okulu yazıda görünce okuyamaz, büküm büküm oluyor... Biz yazı okuyacağız diye dimağımızın ne kadar serveti varsa sarf ediyoruz. Okuya okuya artık başka işe yaramak kabiliyetini kaybedip cahil ve kötürüm oluyoruz. Bunu ben her gün beraber çalıştığım gayrimüslim arkadaşlarımın yanında anlayıp duruyorum. Görüyorum ki arkadaşım Haçik Efendi, Nikola Efendi ben kadar tahsil görmemiş. Belki zekaca da geri. Fakat onlar daha iş adamı. İş üzerinde benim apıştığım yerlerde onlar fırlıyor, atılıyor. Niçin? Çünkü onlar ben gibi vaktini, aklını kelime öğrenmeye sarf etmemiş. Ben gibi sermayeyi kediye yüklememiş. Bu kadar yorgunluktan sonra bana, gel kimya öğren demek haklı olmaz. Ben Allah'ın huzuruna gittiğimde dünyada ne yaptın derlerse biraz okudum yazdım diyeceğim. Biz, vergi borcu için tavası, tençeresi, altındaki hasırı sattığı halde defteri yine kapanmayan köylü halindeyiz. Zavallı bizler...*"¹⁷ diyerek, Osmanlı'nın son dönemindeki eğitim ve öğretim durumunu gösterir.

Yukarıdaki konuşmadan da anlaşıldığı gibi İspartalı Hakkı Bey, yazı ile ilgili bir şeylerin yapılmasını istemektedir. Bunun da yazıda biraz değişiklik olduğunu belirtmiştir. Böylece harflerimizin Latin harflerinden geri kalmayacağını açıklamıştır ve bu konu ile ilgili çalışma yapan Milaslı Doktor İsmail Hakkı Beyin çalışmalarını desteklemiştir. Bu çalışmaya göre Milaslı, Arapça'daki sessiz harflerin yanına kendisinin oluşturduğu sesli harfler koymak tadır ve harfleri keserek birbirinden ayırmaktadır.¹⁸

¹⁷ İspartalı Hakkı, "Harflerimizin İslahı", *Türk Yurdu I*, İstanbul 1327-1328, s.276-279.

¹⁸ Geniş bilgi için bakınız: A.g.m.,

1913 (1329) yılındaki Sebîlürreşâd dergisinde yazılan makalelerde ise, uzun bir süreden beri İslâm dünyasının öteki milletlerden geri kaldığı vurgulanmış; sonra, bu geri kalışa neden olarak İslâm dinin ilerlemeye engel olduğunu göstermek cesaretinde bulunanlar tenkit edilmiş; İslâm dininin ilerlemeye engel oluşturmadığı ve eğer iyi araştırılırsa bütün İslâm aleminin geri kalmasının gerçek sebebinin eğitim ve öğretimsizlikten kaynaklandığını vurgulamış; eğitim ve öğretimsizliğin sebebinin ise buna anahtar olan alfabenin eksikliğinden olduğu açıklamıştır. Ayrıca da, bu konuda Doktor Milaşlı İsmail Hakkı tarafından hazırlanmış olan ve birçok dernek ve üyeleri tarafından da benimsenmiş bulunan harflerin kabul edilmesini istemiştir.¹⁹

Başlangıçta Arap harflerinin ıslahı konusunda değişik görüşler ortaya konurken, zaman ilerledikçe artık, yavaş yavaş “Arap harfleri mi, Latin harfleri mi?” tartışması başlatılmıştır. Zamanın yazarları, düşünürleri ve bilim adamları, bu konuda ikiye ayrılmışlardır. Bir kısmı Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiğini savunurken, bir kısmı da buna karşı çıkmıştır. Arap harfleriyle hiçbir yere varılamayacağını, bu harflerin ıslahının boş olduğunu savunanlar arasında Celâl Nuri Bey (İleri), Dr. Abdullah Cevdet, Hüseyin Cahit, Kılıç-zade Hakkı gibi kişiler göze çarpmaktadır.²⁰

Meşrutiyetin hemen ardından Doktor Musullu Dâvut imzalı bir kitapçık, o zamanki Meb’ûsân (Milletvekili) Meclisi’ne bir tasarı olarak sunulmuş ve Latin harflerinin kabulü teklif edilmişse de bu tasarı, o dönemin heyecanı içerisinde gerekli dikkati çekmemiştir. Aynı şekilde İstefan Karayan’ın ve Binbaşı Hidayet İsmail’in Latin harfleri üzerindeki teklifleri de aynı şekilde sonuçsuz kalmıştır.²¹ Dahası II. Abdülhamit bile Arap harfleriyle yazı yazmanın ve okumanın zorluğunu dile getirmiş ve bu işi kolaylaştırmak için Latin alfabesini almanın yerinde olacağını belirtmiştir.²²

1913 yılında Celal Nuri de, harflerimizin berbatlığını, bu harflerle iş yapmanın zorluğunu, bunların yetersiz ve eksik olduğundan bir işe yaramadığı-

¹⁹ Sebîlürreşâd XI, İstanbul 1329, sayı 271, s.175; sayı 274, s. 224.

²⁰ Ülkütaşır, a.g.e., s.28,39-40.

²¹ Osman Ergin, Türk Maarif Tarihi V, İstanbul 1972, s.1751-1753.

²² Sultan Abdülhamit, Siyasî Hatıratım, İstanbul 1987, s.192.

nı, yine bu harflerle yazılanları halkın kolay öğrenemediğini, bu durumun kalkınmaya engel olduğunu, bu harflerin ıslah edilmesinin de boş olduğunu, bu sebepten zaman yitirmeden Latin harflerini kabul etmemiz gerektiğini; “*Sirilik*” harflerini kullanan Romanyalıların ve “*Gotik*” harflerini kullanan Almanların bile Latin harflerini kabul ettiklerini, cesaretle dile getirerek²³ yukarıda belirtildiği gibi, Latin harflerinin kabulünü savunanlar arasında yerini almıştır.

Celal Nuri'nin ortaya attığı bu yeni fikre, zamanın Darülmüallimin Müdürü Satı Bey, “Çin ve Japon alfabesinin de zor olduğunu; alfabenin zorluğunun kalkınmaya engel olmadığını, böyle olsaydı Japonların kalkınma yollarında bir adım bile atamamaları gerektiğini; tarihin, büyük bir geçmişe ve edebiyata sahip milletlerinden alfabelerini değiştirenlere tanık olmadığını” söyleyerek, bu görüşte olanlara cevap vermiş ve Latin harflerinin kabulüne karşı çıkmıştır.²⁴ Satı Bey, Celal Nuri'den başka bu konuda yazı yazan Cihangirli M. Şinasi ile Tanin'de yazan Ali Nusret isimli kişilere de şu şekilde karşılık vermiştir:

*“Kökü basit olan, kökünden koparılmasına imkan bulunan şeylerde radikallik iyidir. Fakat kökleri çok derin ve girift olan, kökünden koparılmasına imkan bulunmayan hususlarda radikallik akamete mahkumdur. Elifba meselesi, bu son takım meselelerdendir.”*²⁵

Görüldüğü gibi Satı Bey, konuyu daha ziyade kültür yönünden ele almış ve Latin harflerinin kabul edilmesi ile, toplumun kökünden koparılacağını vurgulamıştır.

Bu arada Latin harflerine geçişin yavaş yavaş yapılması gerektiğini savunanlar da olmuştur. Bunlar, Bakanlığın, hükümet ve millet adına yapacağı yenilikte fedakarlık yaparak önce Latin harfleriyle dilimizi öğretecek kitaplar bastırması ve bunu halka ucuz bir fiyatla ya da bedava olarak dağıtması, böylece bu dili öğrenmek için bir ya da iki yıl zaman tanınması gerektiğini savunmuşlardır.²⁶

²³ Ergin, a.g.e., 1752-1753.

²⁴ A.g.e., 1753.

²⁵ A.g.e., 1753.

²⁶ A.g.e., 1754.

Meşrutiyetten sonra harflerle ilgili bu tartışmalar yapılırken, I. Dünya Savaşı'ndan (1914) bir süre önce, Harbiye Nazırı Enver Paşanın özellikle ordu-da uygulamasına giriştiği yeni bir yazı şekli görülmektedir. “Ordu Elifbasi”, “Hatt-ı Cedit”, “Enver Paşa Yazısı” gibi adlar verilen bu yazıya göre Arap harfleri ayrı ayrı yazılmış; sessiz olan “vav”, “elif”, “ye” harfleri sesli harfler olarak da kullanılmıştır. Harbiye Nezareti (Milli Savunma Bakanlığı) tarafından bazı resmi yazılar bu yazı ile yazılıp orduya gönderilmiş ve askerliğe ait birtakım küçük kitaplar da basılıp yayınlanmıştır.²⁷ Orduda bir süre kullanılan bu yeni yazıyı okumak, eskisinden de zor olduğu için bir süre sonra da bu işten vazgeçilmiştir.

Yine bu arada Darülfünûn Türk Lisanı Tarihi Müderrisi (Profesör) olan Necip Asım'ın, 1332 (1916) yılında, Darülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası'nda “Elifbamız Hakkında Bazı Mülahazalar” başlıklı bir makalesinde Arap alfabesinin kolay yazılmasını sağlamak için bir çalışma yaptığını görüyoruz. Asım Bey makalesinin bir bölümünde, “...*Bilindiği gibi uygar milletlerin kullandıkları alfabelerin hepsi Fenike alfabesinden alınmıştır. Fakat her şeyde olduğu gibi alfabe konusunda da Doğu ile Batı birbirinden ayrılmıştır. Doğu eski şeklini korumuş sağdan sola yazıyor; Batı ise ilk önce sağdan sola yazmış, sonra kolaylık için “Strongelo” usulüne baş vurmuş, sonunda doğal olarak soldan sağa yazmakta karar kılmıştır. Doğu ise gereğini anladığı eksiklikleri noktalarla, hareketlerle tamamlamaya çalışmış, Batı ise seslileri de birer harf şekline getirerek hareketleri kelimelere sokmuştur. Doğu, harflerin temel değerlerini korumaya çalışmış; Batıda her millet harflere kendi dilinde gerekli gördüğü sesi verdirmiştir. İşte bu yüzden Doğu ile Batı alfabeleri görünürde birbirinden çok ayrı bir duruma girmiştir. Fakat iyice araştırılırsa bugün bile bütün alfabelerin bir asıldan olduğu ortaya çıkar...*”²⁸ şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Asım Bey bu makalenin geri kalan kısmında, Batıda sesli ve sessiz harflerle ilgili yapılan çalışmaları örnekleriyle anlatmış, bizde yapılması gereken-

²⁷ Ülkütaşır, a.g.e., s. 26-27.

²⁸ Geniş bilgi için bakınız: Necip Asım, “Elifbamız Hakkında Bazı Mülahazalar”, *Darülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, İstanbul 1332, sayı 2, sene 1, s.131-136.

ler üzerinde durmuş ve sesli harfler olarak “*elif*”, “*ye*”, “*vav*”, “*he*” harflerinin kullanılmasını tavsiye etmiştir. Buna göre “*elif*” harfini “A” harfi için; “*ye*” harfini “İ” ve “I” harfleri için, tek “*vav*” harfini “O” harfi için, çift “*vav*” harflerini “U” harfi için, “*he*” harfini de “E” harfi için kullanılmasını öngörmüştür.²⁹

Necip Asım, yukarıda ileri sürmüş olduğu görüşlerin bazı eksikliklerini görmüş olacak ki, 1924 yılında yazdığı başka bir makalesinde harflerle ilgili bazı değişiklikler yapmıştır. Makalesinin bir bölümünde, “...*bugün bilimsel araştırmamıza göre dilimizde on sesli harf vardır. Bunu “Elif, vav, he, ye” den ibaret dört işaretle yeterli kılmak yetmez*” diyerek yeni öneriler geliştirmiştir. Bu önerilerini de örnekleriyle açıkladıktan sonra bu yazı şeklini zamanın Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi’ye sunduğunu bildirmiştir.³⁰

Kısacası, Latin harflerinin kabul edilmesine kadar bir yandan Arap harfleri mi, Latin harfleri mi? Tartışmaları yapılırken; bir yandan da Arap harflerinin ıslahı konusunda çalışmalar sürdürülmüştür. Değişik pek çok kişi tarafından yapılan bu çalışmalarla da iyi bir sonuç elde edilememiştir. Aksine, Arap harflerinin kolay yazılıp okunması için yapılan her değişikliğin, okumayı ve yazmayı daha da zorlaştırmış olduğu görülmektedir.

Cumhuriyet Döneminde Yapılan Çalışmalar ve Harf İnkılâbı

Daha Cumhuriyet kurulmadan M. Kemâl Atatürk, Arap harfleriyle okuyup yazma zorluğunun bilincinde olarak, 1919 yılında, Erzurum’da bulunduğu sırada Mazhar Müfit (Kansu) Beye, zaferden sonra hükümet şeklinin Cumhuriyet olacağını ve başka inkılâplarla birlikte Latin harflerinin de kabul edileceğini not ettirmiştir.³¹ Böylece zamanı gelince sırasıyla bütün inkılâpları birer birer gerçekleştirecektir.

Harflerle ilgili tartışmalar, Millî Mücadele döneminde ve Cumhuriyetin kabul edilmesinden sonra da devam etmiştir. 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri

²⁹ Geniş bilgi için bakınız: A.g.m., s.131-136.

³⁰ Geniş bilgi için bakınız: Necip Asım, “Elifba Meselesi”, 1341(1925), *Türk Yurdu*, sayı 12, cild 2, s.539-544.

³¹ Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber I*, Ankara 1988, s.131.

arasında İzmir’de toplanan Türkiye İktisat Kongresi’nde işçi delegelerinden İzmirli Nazmi ile iki arkadaşı “Latin Harflerinin Kabûlü” konusunda bir önerge vermişlerdir. İşçi kuruluşlarından gelen bu önerge, genel kurulda okutturulmamıştır. Ancak daha sonra Kongre Başkanı Kâzım Karabekir Paşa bir demeç vererek bu girişimi kınamış ve Latin yazısını kabul etmeyi Hıristiyanlaşmakla eşit görmüştür.³² Karabekir Paşa yaptığı açıklamasında özetle şunları söylemiştir:

“Bu düşünce Avrupa’da başladı. Güya bizim İslâm harflerimiz yetersizmiş. O halde Latin harfleri alınmalıymış. Orada bazı arkadaşlarımız bu düşüncenin savunucusu oldular. Ama sonuçta bunun felaketli olduğunu anladılar ve pişman oldular. Bu düşüncenin korkunç bir felâket olduğunu Arnavut ulusu da geç olarak anladı. Ne yazık ki, Azerbaycan’lı arkadaşlarımız da bu felâkete bugün düştü. Bu konuda özel olarak bizden de fikir soranlar oluyor. Biz bunun korkunçluğunu ve bu harflerin değiştirilmesinin yeryüzünde yaşayan 350 milyon Müslüman’a ait olduğunu söyledikse de onlar anlaşılmasız harf şekillerini kabul etmeye doğru yürüdüler. Arkadaşlar, bugün hangi yabancı ile görüşseniz ilk işiteceğiniz sözler: ‘Türkçe çok güzel bir dildir, kolaydır. Fakat harfleri kötüdür’ (olur). ...Ben bu mesele ile bizzat uğraştım ve Arnavutluk ihtilâli içinde bulundum. Acaba bu Latince kabul edilir mi? Bu kabul edildiği gün ülke karışır. Her şeyi bir yana bıraksak, bizim kütüphanelerimizi dolduran kutsal kitaplarımız, tarihimiz ve binlerce cilt eserimiz bu dille yazılmışken büsbütün başka bir şekilde olan bu harfleri kabul ettiğimiz gün, en büyük felâketle bütün Avrupa’nın eline güzel bir silah verilmiş olacak; bunlar İslâm alemine karşı, ‘Türkler ecnebi yazısını kabul etmişler ve Hıristiyan olmuşlardır’ diyeceklerdir. İşte düşmanlarımızın çalıştığı şeytanca düşünce budur... Sonra bizim dilimizi terennüm edecek hiçbir Latin harfi yoktur...”³³

Kâzım Karabekir Paşanın makalesinden de anlaşıldığı gibi mesele, dinî, siyasî ve kültürel yönünden ele alınıp değerlendirilmiştir.

³² Yazı Devrimi, Türk Dil Kurumu Yayınları: 456, Ankara 1979, s.30.

³³ Ülkütaşır, a.g.e., s.43-44.

Kâzım Karabekir Paşanın bu açıklamasından cesaret alan Latin harflerinin karşıtları yeniden cesaretlenerek yayıma başlarlarken buna karşı Latin harflerini savunanlar da çıkmıştır. Özet olarak bu konuda Kılıçzade Hakkı, “*Ne gariptir ki yüksek tahsil görmüş, çok zekâ bir Kâzım Karabekir Paşa o kadar toplumsal ve tarihsel belâlardan sonra, sırf bilimsel bir sorun olan Lâtin harflerinin alınması isteğini kötülüyor ve buna sebep olarak da kısaca, İslâm dünyası ne der? diyor!...Kâzım Karabekir Paşadan rica ederim: Biz yalnız Müslüman mıyız? Yoksa hem Türk hem Müslüman mıyız? Eğer biz yalnız Müslüman isek, bize Arap harfleri ve Arap dili gerekir ve ilim olarak Kur’an yetişir. Bunun yanında milliyet ve egemenlik kavgaları ve davaları yoktur ve olamaz. Eğer Türk isek bir Türk kültürüne muhtacız. Kültür ise her şeyden önce dilimizden başlayacaktır*” diyerek olayı kültür ve milliyet yönünden ele alıp görüşlerini açıklamıştır. Ayrıca, Arap harflerinin dışındaki harflerle Kur’an yazmanın küfür olmadığını, bunu yapanın küfre girmediğini de belirtmiştir.³⁴

Hüseyin Cahit (Yalçın) ise, bütün Türk basımının bastıkları gazetelerin toplamının, Avrupa’daki bir kent merkezinde basılan bir tek gazete sayısından daha az olduğunu; gazete bile okunmayan bir ülkede bilimsel ve edebî eserlere de istek duyulmayacağını ve millî kütüphanemizin bomboş olduğunu belirttikten sonra, “*Biz ülkede ümmîliği (okuyup yazması olmayan) azaltamıyoruz. Çünkü harflerimiz buna engeldir. Çocuklarımız değil, hiç birimiz her kelimeyi doğru telaffuz ettiğimizi iddia edemeyiz. Böyle dil, böyle eğitim olur mu? Bir köylü çocuğu yıllarca okula gidip de hiçbir şey öğrenemezse niçin vakit kaybetsin... Bu harfleri kullanmak için hiçbir dinî zorluk yoktur. Millî harflerimiz de değildir. Şu halde Lâtin harflerini kabul ederek bir an içinde herkese okuyup yazma öğretmekle elde edeceğimiz sonsuz yararları neden küçümsüyoruz?*”³⁵ derken, o da meseleyi eğitim ve kültürle birlikte dinî yönden de dile getirmiştir.

Kısacası 1860’lardan sonra başlayan harflerin ıslahı tartışmaları, 1923’ten sonra, bu harflerin ıslah edilemeyeceği doğrultusunda görüş bildi-

³⁴ A.g.e., s.44-45.

³⁵ A.g.e., s.45-47.

renler tarafından, Türkiye'nin süratle kalkınıp ilerlemesi ve uygar bir devlet olması için, uyulması gereken yolun Arap harflerinin bırakılıp yerine Latin harflerinin kabul edilmesi şeklinde ifade edilmiştir. Bunlar, ülkenin geri kalmış olmasını; eğitim ve öğretimdeki yetersizliği; aydın kişilerin azlığını; edebiyatçıların, bilginlerin, düşünürlerin fazla olmayışını hep Arap harfleriyle yapılan eğitime bağlamışlardır. Bunun için bu harfleri kaldırıp yerine Latin harflerini kabul etmek gerektiğini savunmuşlardır. Buna örnek olarak da, Türkiye'de Yunanca ve Ermenice harflerle yazan Rumları ve Ermenileri, Latince harflerle yazan Arnavutları ve hatta kardeş millet olan Macarları göstermişlerdir.³⁶

Latince taraftarlarının bu görüşlerine, bu dönemde, azınlıklardan karşı çıkanlar da olmuştur. Yahudi asıllı ve İstanbul Darülfünûn müderrislerinden olan Avram Galanti (1873-1961), 1925'te yayınladığı "Türkçe'de Arabî ve Latin Harfleri ve İmlâ Meseleleri" adlı eserinde, bunlara karşı çıkmıştır. O, sorunu edebî yönden, Müslümanlar arasındaki dil ilişkisi ve ekonomik ilişkiler açısından ele almış ve Osmanlıca imlâ (yazı) üzerinde durmuştur. Bu konularda, 1908 Meşrûtiyetinden beri dilin çok geliştiğini; Türkçeye on binden fazla yeni kelime girdiğini; bu kelimelerin büyük çoğunluğunu ilmî ve fennî deyimlerin oluşturduğunu ve bu kelimelerin yüzde sekseninin Arapça'dan alındığını, ayrıca bu kelimelerin saf Türkçe'ye çevrilmek istenmesi halinde bile bunun mümkün olamayacağını; zira edebiyatta, bilimde ve fenedeki Arapça deyimlerin ve terimlerin çok güçlü olduğunu, bu yüzden de bunları Arapça'nın dışındaki harflerle yazmanın mümkün olmadığını açıklamıştır.³⁷ Ayrıca ona göre, Arap elifbası Kur'an elifbasıdır. Arap elifbası Kur'an elifbası olduğu için Türk, Arap, Acem ulusları tarafından dil yazısı olarak kullanılmaktadır. Böylece Türkçenin, Arapça ve Farsça ile olan dil ilişkisi, bu üç dilin öğrenimini kolaylaştırmaktadır. Bu açıklamayı yaptıktan sonra görüşlerini şöyle sürdürmüştür:

³⁶ Kevser Baş, *Avram Galanti'nin 'Türkçede Arabî ve Latin Harfleri ve İmlâ Meseleleri' Adlı Eseri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Seminer Çalışması, Mayıs 1997, s.3-4, (basılmamış eser).

³⁷ A.g.e., s.11.

“Latin harflerini kullandığımızı ve Türkçede kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin şimdiki yazılışlarının ortadan kalktığını farz edelim. Ne göreceğiz? Türkçe konuşan ve Arap harfleriyle yazan ve Arapça, Farsça kelimeleri itibariyle bize yakın olan veya yazı bağı ile dilimize ve dolayısı ile bize bağlı olan milyonlarca Arap ve Acem, şimdiki neslin ölümünden sonra gelecek olan nesil, bizden tamamıyla ayrılacaktır. Biz o zaman İngilizlerin siyasette korktukları o meşhur ‘splendid isolation’ yani ‘korkunç soyutlanma’ da kalacağız. Bir süre sonra da yeni Türk, yeni Arap, yeni Acem nesilleri birbirini tanımayacak, sanki aralarına sedler çekilmiş olacaktır.”³⁸

Avram Galanti sorunu ekonomik yönden de ele alır ve Asya’daki sınırımızın öbür yanında Arapça ve Farsça konuşan ulusların oturduklarını, İran ve Arap ülkeleriyle ticaretimizin öteden beri var olduğunu; Arapça yazı ile yazan, Arapça ve Farsça konuşan ulusların Türkçe’yi çok çabuk öğrendiklerini, bu yüzden de karşılıklı olarak ticaretin arttığını, eğer ek olarak okullarımıza bir iki saat Arapça ve Farsça dersler konursa Arapça ve Farsça ticaret dilinin öğrenileceğini, bildirir. Sonra da 25 Arap harfinden oluşturduğu bir alfabenin kolaylıkla öğrenileceğini savunur.³⁹ Daha sonra Osmanlıcadaki imlâ (yazma) güçlüğüne ele alarak bu güçlüğü yükselecek kalmaya engel olmadığını, zira aynı güçlüklerin Fransızca ve Almancada da var olduğunu örnekleriyle açıklar.⁴⁰

Avram Galanti, bu eserinden sonra yazdığı pek çok yazısında da Arap harflerinin yükselmeye engel olmadığını açıklamış, sonra da “Elifbamız Nasıl Ta’dil Olunur?” adlı makalesinde, Milaslı Doktor İsmail Hakkı Beyin, Necip Asım Beyin ve Enver Paşanın kabul ettiği çalışmalarda görüldüğü gibi, alfabemizin sesli harflere ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Bunun için de sessiz harfler olan “he, ye, vav” harflerine nokta ve çizgi ilave ederek sesli harfler oluşturmuştur. Buna göre “vav” harfinin üzerine bir nokta koyarak “o” sesli harfini, iki nokta koyarak “ü” sesli harfini, çizgi koyarak “ö” sesli harfini ve yine “vav” harfinin üzerine “med” (uzatma) “^” işareti koyarak “u” sesli har-

³⁸ A.g.e., s.15-16.

³⁹ A.g.e., s.20-22.

⁴⁰ Geniş bilgi için bakınız: A.g.e., s.24-38.

fini; “ye” harfini “i” sesli harfi olarak; kapalı (yuvarlak) “he” sessiz harfini “vav, je, ze, ra, zel, dal” harflerinden sonra “e” sesli harfi olarak; yine iki gözlü ‘he’ harfini ise diğer harflerden önce ve sonra “e” sesli harfi olarak; “elif” harfini ise “a” harfi yerine kullanmıştır. Ayrıca “h” harfini sesli “e” harf olarak kullandığından, kelimelerin sonundaki sessiz “h” harfini oluşturmak için de yine kapalı (yuvarlak) “he” harfinin üzerine iki nokta koyarak “h” harfini oluşturmuştur: Ah, vah, şah vs.⁴¹

Kısacası Galanti, Latin harflerinin kabul edilmesine karşı çıkmıştır. Ayrıca, “*Türkçe, Latin harfleriyle yazılacak olursa yabancılar bu dili daha kolay öğrenir*” iddiasında bulunanlara da, “*Dünyada hiçbir millet, dilini yabancılarla kolaylıkla öğretmek için, dilinin herhangi bir dalında değişiklik yapmaya kalkmaz ve hatta o değişikliği bile düşünmez*” cevabını vermiştir.⁴² Bu arada dilin Türkçeleşmesine taraftar olduğunu, yalnız o andaki durumuyla Türkçe’nin terimler dili olmadığını, bunun için zamanı gelinceye kadar Arapça ve Farsça ile yapılan terimlere ihtiyaç duyulduğunu, ama zamanla derin bir bilimsel araştırma yapıldıktan sonra bu değişikliğe karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴³

Gerçekten Galanti’nin bu çalışması, kendisinden önce yapılan çalışmalardan daha ciddi ve ilmi olmuştur. Ama yine de sorunu çözecek şekilde okuyup yazmayı kolaylaştırdığı söylenemez; zira Arapça ve Farsça kelimelerin, terkiplerin, deyim ve terimlerin yazılıp okunması yine eskiden olduğu gibi, Arapça ve Farsça okunup yazılacağından, sorun olarak kalmış oluyordu. Bunları yazıp okuyabilmek için, yine Arapça ve Farsça bilgisine ihtiyaç duyuluyor ve geniş kitleler için okuyup yazma sorunu tam olarak çözülmüş olmuyordu. Çünkü yalnızca Türkçe kelimelerin okunup yazılması, eskiye göre, kolaylaştırılmıştı ama, sessiz vav harfini sesli harf yapmak için üzerine bazı çizgi ve noktalar konduğundan bu harf ile *fe* ve *kaf* harfleri karıştırılabilir-

⁴¹ Geniş bilgi için bakınız: Avram Galanti, *Arabi Harfler Terakkimize Mani Değildir*, İstanbul 1927.

⁴² Geniş bilgi için bakınız: A.g.e., “Ecnebieler ve Latin Harfi” başlıklı makalesi.

⁴³ Geniş bilgi için bakınız: A.g.e., “Bakü Türkoloji Kongresininin Gayri İlmî Bir Kararı” başlıklı makalesi.

di. Dahası bu yeni yöntemle eski yeni karmaşasının ortaya çıkması ve yeni neslin eskiyi okumakta zorlanması mümkündü. İyi incelendiği zaman bu değişiklikle, bazı Latin harfleri aleyhtarlarının dediği gibi, yine yeni nesil ile eski nesil arasında kültür kopukluğuna neden olacak durum ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, yukarıda belirtildiği gibi, Osmanlı devletinin son zamanlarında, Arap harflerinin mevcut durumuyla okuyup yazmanın zor olduğu konusunda, pek çok aydın aynı görüştedir. Bu yüzden değişik kişiler tarafından, Arap harflerinin ıslahı konusunda yazılar yazılmış ve bazı yenilikler teklif edilmiştir. İslahâta yönelik bu çalışmalar sonucunda, alfabede olmayan yeni “sesli harfler” önerilmiştir. Ne yazık ki, bu iyi niyetli çalışmalar sonucunda oluşturulan yeni alfabeyle rağmen, okuyup yazma daha da zorlaşmıştır. Bu çalışmalardan birisi Enver Paşa tarafından 1913’te uygulanmaya konmuşsa da bu harflerle yazı yazmak, yazılanı okumak eskisinden de zor olmuş ve bu yüzden bir süre sonra uygulamadan kaldırılmıştır. Bu konuda en güzel çalışmayı, Avram Galanti yapmıştır. Ama daha önce de belirtildiği gibi bu da istenilen kolaylığı tam olarak sağlayamamıştır.

Bu konuyu tartışanlardan bir kısmı, Arap harflerinin ıslahının yeterli olup başka bir yeniliğe ihtiyaç olmadığını savunurlarken; bir kısmı da, ne kadar uğraşılırsa uğraşılırsın bu harflerin ıslahının mümkün olmadığını belirtmiş ve Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu grup ayrıca, geri kalmamızı Arap harflerine bağlamış, ilerlemenin şartının da Latin harflerine bağlı olduğunu bildirmiştir. Bu iki farklı görüş yüzünden uzun tartışmalar olmuştur.

Kalkınmanın harflerle ilgisinin olmadığını söyleyen Arap harfleri taraftarlarından bazıları, bu harflerin bırakılması halinde, dinden ve Kur’an’dan olunacağını savunurken; Latin harfi taraftarları, harflerin dinle ilgisi olmadığını belirtmişlerdir. Bazıları da olayı, siyasal yönden ele alıp Latin harflerinin kabulü ile İslâm siyasal birliğinin dağılacağını ve kültürel kopukluğun olacağını söylemişlerdir. Diğer bir bölümü ise, konuyu ekonomik yönden ele almış ve eğer Arap alfabesi bırakılırsa, öteki Müslüman devletlerin bizimle alış verişi keseceklerini açıklamıştır. Bazıları da Arap harfleri ıslah edilmezse kalkıp ilerlemenin ve bilimsel çalışmanın olamayacağını dile getirmiştir.

Bu konuyla ilgili görüşlerimizi ise şu şekilde sıralamak istiyoruz:

1- Kanaatimizce harflerin dinle ilgisi yoktur, kutsiyeti de yoktur. Latin harflerinden oluşturulan Yeni Türk Harflerinin kabul edilmesi ile dinden çıkılması söz konusu olamaz. Eğer Kur'an Arap harfleriyle yazıldığı için böyle düşünülmüşse, bu harflerle yazılmış olan küfürler de vardır. Ama, Kur'an'ın mesajı söz konusu ise, bunu ayrı düşünmek gerekir ve mesaj hangi dille yazılırsa yazılsın kutsaldır. Kaldı ki eskiden, Arapça bilmeyen bir Türk, Kur'an'ı anlamadan okuyor; onu evinin en önemli yerine asıyor ve ona saygıda kusur etmiyordu; fakat, onu anlamıyordu. Oysa asıl olan onu anlayarak okumaktır. Yeni Türk Harfleri kabul edildikten sonra, okuma kolaylaştığından okuma-yazma bilenlerin oranı artmış, buna paralel olarak Kur'an okuyanların oranı da artmıştır. Kur'an'ı Türkçe'ye yeni harflerle ilk tercüme ettiren de, 1930 yılında, Atatürk olmuştur. Hatta Kur'an'la birlikte Hz.Peygamberin hayatıyla ilgili bir kitabın da Türkçe'ye tercüme edilmesi emrini vermiştir.⁴⁴ Bunun üzerine Elmalılı Muhammed Hamdi, "Hak Dini Kur'an Dili" adlı tefsirini yazmıştır. Ayrıca Ahmed Nâim ve Kâmil Miras tarafından Sahih-i Buhari Muhtasarı olan "Tecrid-i Sarih" Türkçe'ye çevrilmiştir.⁴⁵

2- Latin harflerinin kabul edilmesiyle birlikte hiçbir siyasî çözüme olmamıştır. Siyasî çözüme I.Dünya Savaşı sonucunda olmuştur. Buna sebep olanlar da Türklerden ziyade diğer Müslüman uluslar olmuştur. Bunlar, çeşitli sebeplerle Türklere karşı başkaldırmışlar ve bağımsızlıklarını istemişlerdir. Kısacası bunun harf inkılâbı ile ilgisi yoktur. Aksine, daha önce bizden ayrılmış olan ülkelerin, Atatürk döneminde, hemen hepsinin, Atatürk sayesinde Türkiye'ye dost olduklarını görüyoruz. Buna İran da dahildir.

3- Kültürel yönden, Latin harflerinin kabulü ile bir süre için arada bir fetret dönemi yaşanmış olabilir. Yalnız bugün, Osmanlı döneminden az olmamak kaydıyla, Osmanlıca bilen yeni bir nesil yetişmiştir. Bu yeni nesil Arap harfleriyle yazılmış olan Osmanlıca eserlerin transkripsiyonunu ve sadeleştirilmesini yaparak yeni nesillere aktarmaktadır. Osmanlıca öğrenen bu nesil

⁴⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, Ankara 1981, s.85

⁴⁵ Kâmil Miras, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi VI, Ankara 1982, s.7-9.

gittikçe de artmaktadır. Bu da geçmişimizle ilgili, kültürel kopukluğun telafi edilmesine olanak tanıyacaktır.

4- Yeni harfleri kabul etmekle okur yazar oranı eskiyle kıyaslanmaz bir şekilde çoğalmıştır; Türkçe'de bilimsel çalışma artmış, Türkçe bilim dili olma yolunda büyük yol almış ve sadeleşmiştir. Ayrıca Hem okumak hem de yazmak çok kolaylaşmıştır. Hatta Yeni Türk harfleri, Batı dillerinin hepsinden daha kolay yazılıp okunmaktadır. Bunun böyle olduğunu Türkçe öğrenmek isteyen yabancı kişiler de kabul etmektedirler.

5- Yukarıda da belirtildiği gibi, Arap harflerini savunanlardan bazıları, Arapça, Farsça ve Urduca konuşan ulusların, bizim gibi Arap harfleri kullandıklarından, dilimizi daha kolay öğrendiklerini, bu yüzden de karşılıklı olarak ticaretin arttığını, savunmuşlardır. Bugün, bu görüşün doğru olmadığı anlaşılmıştır. Zira bu ülkeler Latin harfleri kullanan Avrupa dillerini bizden daha çok okuyup öğrenmektedirler. Ticarî yönden de hepsiyle ticaret yapılmaktadır.

6- Bütün bunlara eklenecek başka bir neden de, Yeni Türk harflerinin kabulü ile, daha önce Lâtin harflerini kabul etmiş olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin içerisinde bulunan ve Türkçe konuşan Türk yurtlarındaki Türkler ile Türkiye arasında yazı birliği sağlanmış oluyordu. Ama daha sonra S.S.C.B., Kiril alfabetesini kabul ederek bu bağı koparmıştır.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki, hiçbir alfabe kalkınmaya engel değildir. Yalnız öğrenimi kolay ya da zor olan alfabeler vardır. Osmanlı'nın kullandığı alfabenin zorluğunu ve ancak altı yılda okuma yazma öğrenildiğini, o alfabe kullananlar açıklamışlardır ve bu da doğrudur. İşte böyle bir alfabe ile okuma ve yazma öğrenirken çok zaman harcadığı, bu yüzden de kalkınmanın yavaş olduğu vurgulanmıştır. Zaten geri kalmış bir ülkenin bir alfabe uğruna, son süratle kalkınan ülkeler yanında kaplumbağa hızıyla gitmesinin bir anlamı olamazdı. Latin harfleri karşıtları, tartışmalarda buna örnek olarak, Çin ve Japon dillerini ve alfabelerini örnek göstererek, onların alfabe ve dillerinin daha zor olduğu halde kalkındıklarını açıklamışlardır. Bunda doğruluk payı vardır. Yalnız Osmanlı devleti XVI. yüzyıldan itibaren çöküşe başladığı zaman, bu devletler kalkınma dönemine girmişlerdi ve Osmanlı çökün-

ce de bunlar kalkınmalarını sürdürüyorlardı. Türkiye Cumhuriyeti kurulunca, öteki kalkınmış olan ülkelerle bu açığı kapamak için bir şeyler yapması gerekiyordu. Osmanlı alfabesi ile okuyup yazmayı hızlandırmanın mümkün olmadığını pek çok kişi biliyordu. Bu arayış sonucunda Yeni Türk harfleri kabul edilmişti. Burada şunu rahatlıkla söylemek gerekir ki, Türkiye, Yeni Türk harfleri sayesinde, eğitim ve öğretimde Çin ve benzeri ülkelerle arasındaki mesafeyi kapatmıştır; yine aynı Türkiye, okuyup yazması kolay harfleri sayesinde ve çalışması koşuluyla İngiltere, Fransa, Japonya gibi daha kalkınmış olan ülkelerle arasındaki mesafeyi kapayabilir ve hatta bu ülkeleri geçebilir. Çünkü İngiliz, Fransız ve Japon alfabeleri gibi alfabelerle de okuyup yazmak oldukça zordur. Osmanlı'da olduğu gibi, bu alfabeleri kullanan ülkeler de, okuyup yazma konusunda aynı sıkıntıyı çekmektedirler ve bunu kendileri de dile getirmektedirler.

Kısacası, bugün herkes, Harf Devrimi sayesinde, kolaylıkla okuyup yazmaktadır. İslâm'a uygun olan da budur. Zira inanan herkes, belki anlamını bilmeden, her gün şu duayı yapmaktadır: "*Rabbi yessir ve lâ tüassir Rabbi temmim bi'l-hayr = Rabbim! Kolaylaştır, zorlaştırma!, Rabbim! İyilikle ve güzellikle sonuçlandır!*". Hz. Peygamberimiz de bir hadisinde: "*Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin*" buyurmaktadır. Allah ise, yüce Kur'an'da şöyle buyurmaktadır: "*Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık vardır*".⁴⁶ Öyleyse İslâm'a ve Kur'an'a uygun olanı, kolay olanıdır. Bundan sonra yapılması gereken, Türkçe'nin dünya bilin dillerinden birisi olması için gerekli ciddi çalışmaların yapılması olmalıdır.

---

⁴⁶ Kur'an, 94/5-6

ÖZET

Tarih içerisinde değişik yazı şekilleri kullanmış olan Türkler, Müslüman olduktan sonra da, uzun bir süre Arap harflerini kabul etmişler ve kullanmışlardır. Ama zaman içerisinde, özellikle Arap harfleri sessiz harflerden oluştuğundan ve Türkçe'de ise sekiz ya da dokuz sesli harf bulunduğundan, Türkçeyi, bu harfler ile okuyup yazmanın kolay olmadığı ve yetersiz kaldığı anlaşılmıştır.

Son dönem Osmanlı Aydınları, Türkler için Arap harfleri ile okuma-yazma öğrenmenin ne kadar zor olduğunu ve bunun için altı yıl kadar zaman gerektiğini, genelde tartışmışlar; bu durumun aleyhimize olduğunu belirtmişler ve bu harflerin ıslah edilerek okuma ve yazmanın kolaylaştırılmasını istemişlerdir. Böylece ıslah çalışmaları başlamıştır. Ama Arap harflerinin ıslahı için yapılan çalışmalar, kolaylaştırmayı sağlayamamıştır. Tersine Arap harflerinden yararlanarak ortaya konulan yazım şekilleri, okuyup-yazmayı daha da zorlaştırmıştır.

Bu arada Avram Galanti bu çalışmaların en güzelini ortaya koymuştur. Ama gerçek anlamda Türkçe'nin en kolay okunup-yazılması Lâtin harfleri ile oluşturulan Yeni Türk Harfleri ile olmuştur ve bu harflerin kabul edilmesi de Atatürk sayesinde.

Anahtar Kelimeler

Atatürk, Devrim, Lâtinçe, Arap Alfabeti, Türk harfleri.

ABSTRACT

Turkish people had used many different alphabet in history. They also used the Arab alphabet for a long time after they accepted İslam. But in time, that alphabet become inadequate to read and write Turkish easily. Because there are eight or nine vowels in Turkish, hoewer the Arab alphabet does not have vowels.

The Ottoman intellectuals of the last period understood what a difficult for the Turkish people to learn reading and writing with the Arab alphabet and they spent six years for that. So they indicated that was against the Ottoman people and said that the Arab letters had to be improved and make easy reading and writing. Thus far, the Ottoman intellectuals began the workins of improvement of the Arab letters. But, those workings of the intellectuals did not assure to facilitate. On the contrary, the new letters that were put forward rendered difficult to read and write.

By the time, Avram Galanti made the best one of those workings. But in reality the easiest of the letters were new Turkish letters, made from the Latin alphabet and thanks to Atatürk, these new Turkish letters were accepted.

Key Words

Atatürk, Revolution, Latin, Arab Alphabet, Turkish Alphabet.